

Augusztus 01.

Vasas Szent Péter valamint Zsófia és három leánya

Vasas Szent Péter a szegedi eredetű Lányi-kódexben a tizedszedésre emlékeztető Kepegyontó Szent Péter, az Érdy-kódexben Szent Péter vasaszakadása, a Winkler-kódexben Szent Péter vasaszakadatja (festum S. Petri ad vincula): Péter apostol börtönből való csodálatos kiszabadulásának (Apostolok Cselekedetei 12, 1 – 11) ünnepe.

Heródes Agrippa börtönbe veti Pétert, de miért ottan közel vala az húsvétnap szent ünnepe, kit oktávig tisztölnek vala, halasztá halálát az ünnepnek utána. Azonközben az hú keresztyének nagy buzgósággal és szünetlen imádkoznak vala érette, kiszabadojtáná őket. Íme azért mikoron Szent Péter nagy kénnak és sírásnak készsége miatt elszunnyadt volna, Úristennek anygala hozzá jöve nagy fényességgel és feltaszigálá őtet, mondván: kelj fel hamar, vond fel te nadrágodat és övedözzél be és jöjj utánam. Mikoron azt tette volna, kivivé őtet és megszabadojtá az fogságból. Ennek azért emléközetire üli anyaszentegyház ez mai szent ünnepöt.

Elmondja még az Érdy-kódex, hogy I. Sándor pápa azt tanácsolja a fejedelem Balbina nevezetű golyvás lányának, hogy Péter apostol béklyóinak megcsókolásával keressen gyógyulást. Így is tett, és baja elmúlt.

Utána Szent Péter nevében nagy szentegyházat rakának, kit Szent Alexander pápa megszentöle, és Szent Péternek köteleit odahelyhőte tisztösséggel és nevezé az kötelekről ad vincula sancti Petri. Hol ott nagy sok népeknek gyülekezeti lészen ez mai napon és Szent Péter apostolnak kénos köteleit apolgatván (csókolgatván), kérvén ő bűneiknek bocsánatfát, dicsőséges Szent Péter apostolnak fogságának érdeméért. Hova nagy sok számtalan bulcsúkat is engedtenek külön-külön szent pápák.

A templomszentelés napja (aug. 1.) egy pogány császári ünnepen, annak helyettesítésére történt (ut solemnitatis piscatoris obfuscare solemnitatem imperatoris).

Még egy jellemző legendát olvashatunk az Érdy-kódexben, amely megmagyarázza, hogyan válhatott Vasas Szent Péter a testi-lelki betegek patrónusává: vala Ottó nevű császárnak rómaságban egy tisztartója, kiben erdeg vala. Hallván a császár Szent Péter apostol köteleinek nagy érdemes voltát, kihozatá, hogy az erdengesnek nyakának vetnék. Nagy hitnek okáért János pápa vettete más láncot nyakában és semmi irgalmat nem látának lenni. Mikoron másodszor az bizony láncot nyakában vetötték volna, ottan az pokolbeli szellet nem birhatá az nagy terhet, de kiáltással kiméne belőle és dicséré Úristent. Péter oldó-kötő hatalmával megszabadít mind a lelki, mind a testi bilincsből, a bűn-okozta betegség gyötrelmeiből.

Nézetünk szerint Péternek e Vasas-titulusát viselte az a középkori szegedi ispotály, amelyre

Mátyás király egyik oklevelében (1458) magistratus hospitalium Sancti Petri apostoli néven utal, és amelyet a hozzátartozó Szent Péter-templommal együtt az Árpád-korban nyilván még a johanniták alapítottak. Az Érdy-kódex előadásából ugyanis világosan kitűnik, hogy Péter apostol ünnepei közül ez az egyetlen, amelyet a betegápolással, ispotályalapítással kapcsolatba lehet hozni. Másfelől pedig Szeged népének mindjárt bemutatandó barokk Vasas Szent Péter-hagyományai szinte szükségszerűvé teszik azt a föltételezést, hogy a kultusznak Szeged városában évszázados előzményei voltak. Az ünnep más hazai patrocíniumairól nem is tudunk.

Érdemes azonban előbb megemlítenünk, hogy a szegedi békét (1444) éppen Vasas Szent Péter napján kötötték: Ulászló király az Evangéliumra, a török pedig a Koránra tett esküt, hogy tíz esztendeig meg is tartják. Pár nap múlva, már Szent Domonkos ünnepén Julián pápai követ érvelésére a király mégis kihirdette a háborút. Az egykorú följegyzések szerint estére kelvén Szegedet és környékét hatalmas földindulás rengette meg, sok ház rombadőlt. A lehangolt nép ebben Isten ujját látta.

Az 1738. évi pestisjárvány, népiesen gugahalál idején a szegedi betegek elkülönítője (lazarethum) a mai Szent Rókus-templom táján, akkor még lakatlan területen állott. A vész elmúltával Szeged népe a barokk időkre jellemző módon megfogadta, hogy Vasas Szent Péter napját száz esztendőn át a legnagyobb ájtatossággal fogja megünnepelni.

Még Szeged Szeged Várossa marad – mondja egy régi prédikáció – kiss Asszony havának – (= augusztus) első napját megelőző napon mindnyáján böjtöllyenek. Ugyan Kiss Asszony havának első napján pedig, úgymint Vasas Szent Péter napján, az egész Városnak lakossai, akiktől lehet, egy díszes rendben vett Bútsújárással ezen fenn álló Kápolnához, akár minemű viszontagságos idő legyen, zengedező énekléssel, buzgó imádsággal, illendő tisztelettel Szent Missére és hét nyelven hirdetendő Isten Igéjének hallgatására esztendőnként egyben gyülekezzenek, seregessen meg jelennyenek, hogy Isten ő Szent Felsége, valamint buzgó Eleinknek könyörgésekre megszüntette a mirigyos dög halált, úgy ez után is mindenféle veszélyektől, de kivált e féle tsapástul oltalmazza meg Nemes Városunkat.

Az ünnepet Szeged népe az első világháborúig meg is tartotta, miközben a fogadalmat 1838-ban újabb száz esztendőre megújította. 1938-ban azonban a templom akkori, a néphagyomány és a helyi múlt iránt érzéketlen papja már nem gondoskodott a meghosszabbításról. Az ünnep, illetőleg fogadalom emlékezetét napjainkban már csak a közeli Vasas Szent Péter utca, továbbá az új Rókus-templom homlokzatának Vasas Szent Pétert és Rókust együttesen ábrázoló domborműve tartotta fenn.

A laikussá vált szegedi néphagyomány mindenesetre napjainkig emlékezik a hajdani ünnepre. Még mindig akad öregasszony, aki megböjtöli a nap vigíliáját. A tanyán, tehát Szeged kirajzott körében az öregek alig dolgoznak, a napot félünnepnek tekintik. Egy jellemző hiedelem szerint a pajtában tűz üt ki, a jószág pedig elhull, ha e napon méltatlanul ünnepelnek.

A napot a mi ismereteink szerint már alig tartják számon: Lendvavásárhelyen, Gyöngyöspátán Vasas Szent Péter hetében nem szabad a szőlőben járni, mert különben a szemek lehullanak a fűről. Az összefüggés képzetsora már nem világos. Vásárosmiskén Vasas Péter napján vetik a kerékrépat.

Vasas Szent Péter volt a pécsi állami börtön kápolnájának patrónusa.

Zsófia és három leánya: Fides, Spes, Charitas a folklorisztikus egyházi hagyomány szerint együtt szenvedett vértanúhalált.

Hazai tiszteletük a gótikában bukkan föl, Emlékezetüket elsősorban az a szárnyasoltár (1440) őrzi, amely Zólyomszászfalu (Sásová) templomából került a besztercebányai múzeumba. Egyéb gótikus táblaképei: Bártfa (Mettertia-oltár 1500, Pieta-oltár), Berzenke (Bzinov, 1500), Kassa (székesegyház, 1470; Bártfáról, Múzeum, 1520), Kispalugya (Paludzka, 1510), Lőcse (1410), Magyarfenes (Vlaha, 1499, a gyulafehérvári püspöki rezidenciában), Németlipcse (Deutsch-Liptsch, Lupča, 1450, Szlovák Nemzeti Galéria), Gyöngyös (1490).

Zsófia kultusza a magyar középkor végén nyilván az egész országra kiterjedt. A besztercebányai egyházmegyében Dubravica (XV. század), Szucsány (Sučany, XIII. század), a nyitraiban Barossháza (Pružina), Ösvényes (Ochodnica), Sztrecsény (Strečno), a kassaiban Zboró (Zborov) templomának ősi soron ő a védőszentje. Jó volna ismernünk a hozzáfűződő szlovák szakrális néphagyományt.

A Zsófia-legendát az Érdy-kódex adja elő. A bújdosó Anaklétus pápa tanácsára Dömötör görög király feleségül veszi Zsófiát, Manfredus perzsa király leányát. Rómába jönnek. Zsófiának már három lánya van: Fides, Spes és Charitas, azaz a Hit, Remény, Szeretet.

Dömötör király Rómában vértanúhalált szenved. Abban az órában Zsófia angyali éneket hall. Leányait is felkölti, és íme szent angyal jelenék meg ő előttük, állván és nagy szép koronát tartván kezében mindeniknek feje fölé. Szent Zsófia asszonynak kedég hét szép koronákat. Angyalok közlik velük, hogy rájuk is vértanúság várokozik, sőt az ti asszony anyátok kedég hétször szenved és mindenszer koronáztatik.

Ezután Zsófia Konstantinápolyban nagy szép egyházat (Hagia Sophia) rakat, kinek mása ne lenne ez világon. Rómában huszonnég templomot épített. Kemény penitenciában élt, leányaival együtt. Hamarosan vértanúságra jutnak.

A Hit azt kéri halála előtt az Úrtól, hogy minden ki én halálomnak napjáról megemlékeznek, igaz hittel ez világból kimúlván, megüdvöztessenek. A Reménység kérése: valaki az te jegyösdnek dicséretre te szenvedésödről megemléközendik, bizony reménységben múljék ki és kétségnek veszedelméből megszabadojtassék. A Szeretet így könyörög: valaki órála megemléközendik, szent szeretetnek jószágában gyarapodhassék. A lányok haláluk után nyomban megjelennek édesanyjuknak, hogy órá is méltóságos tisztület várokozik.

A császár Zsófiát is kegyetlenül megkínóztatja, megöleti és árnyékszékbe vetteti. Isten angyala azonban épségben, szépségben feltámasztja. A szent asszony ismét a császár elé megy, aki újra megöleti. Ez hétszer ismétlődik, de Zsófia mindig életre kel. Sokan megtérnek, Adrianus császárt pedig végül a pokolbeli ördög ragadja el.

Zsófia utoljára ezt köti a római népek lelkére: valaki a mi halálunkról tisztólettel

megemlékezik, minden kérelmében meghallgattassék, kik kedég szegénységben avagy fogságban és egyéb nyomorúságban, te szent irgalmadnak miatta megvigasztaltassanak... Olvastatik rólok – írja tovább a legendaszerző –, hogy valaki ez szentöknek életüket olvassa, azon napon gonosz halállal meg nem hal. Ő halálának kedég idején azon töredelmesség nélkül, tiszta gyónás nélkül, Oltáriszentség nélkül és hit, reménység, szeretet nélkül, és isteni malaszt nélkül ki nem múlhat... Még úgy olvastatik, hogy valamely házban ő életök meg jelenlétükért, senki ott gonosz halállal meg nem hal. Az ház meg sem éghet tűznek miatta.

Zsófia asszonynak és három leányának legendája teljes egészében a középkori folklór talajából sarjadzott, történeti hitele nincsen, az évszázadok során azonban mind kerekesebbé vált. Alakjuk, nevük révén szimbolikussá lett, és a hittudomány pártfogóiként tisztelték őket. Állítólag III. Leó pápa kezdeményezésére terjedt el a Zsófia-mise, amelyet a hívek súlyos szükségükben mondtak. A mise sajátja volt, hogy hét kollektával kellett bemutatni, és mindegyiknél meg kellett gyújtani egy gyertyát. Vénit is kell tenni, és elmondani egy Miatyánkot. Offertóriumkor egy dénárt kell felajánlani, és Szent Zsófia tiszteletére hét darab kenyeret kell kiosztani hét özvegynek vagy hét árvának. Minden alkalommal ismét egy-egy vénit kell végezni. A pap a misét csak azután folytathatja tovább, ha mindezeknek a mise felajánlója eleget tesz. Áldozás után szintén a felajánlónak kell a gyertyákat eloltani, egy Miatyánkot elmondani, és mindegyik kollekta alkalmával ismét vénit tenni. A misét különösen olyanok végeztették, akik bírák vagy igazságtalan emberek elnyomása alól Zsófia segítségével akartak menekülni.

A liturgikus könyveinkben található számos bejegyzés a Zsófia-kultusz hajdani hazai nagy népszerűségét igazolja. Egy kézírásos beírás szerint, amit a hívő lélek az Úrtól kér, Zsófia közbenjárására teljesíti. Találkozunk egy teljes miseszöveggel is.

Mindezek a kultikus hagyományok, amelyek Zsófiának és három leányának legendájából kicsendülnek, a népi jámborság legarchaikusabb jellegeihez tartoznak. A kultuszt a reformáció, illetőleg a tridenti zsinat liturgikus szigorításai söpörték el, alakját azonban a mai szlovák szakrális néphagyomány még nyilván számotartja. A kultusz egyébként a lengyelekénél is virágzik.

Forrás: [Benedek Csaba: Szent Péter és Zsófia legendája, Budapest, 1977. 141-143](#)

valamint [Benedek Csaba: Szent Péter és Zsófia legendája, Budapest, 1977. 143-145](#)